

گفت‌وگو با حجت‌الاسلام و المسلمین دکتر محمدیان، معاون وزیر و رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

سنت حسنه‌ای که ماندگار خواهد شد

محمد دشتی

آموزشی و تربیتی، چگونه می‌بینید؟

□ یکی از کارهای خوبی که در سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی اتفاق افتاده، برگزاری جشنواره سامان‌بخشی کتاب‌های آموزشی است. این کار انصافاً از آن کارهای خوب و شایسته‌ای است که می‌شود ادعا کرد، سنتی حسنه و ماندگار در این سازمان به‌شمار می‌آید.

خوش‌بختانه توفیقی حاصل شده است تا بتوانیم از ناشران و پدیدآورندگان کتاب‌های آموزشی که در راستای برنامه‌های درسی و تربیتی آموزش و پرورش قدم برمی‌دارند، تجلیل کنیم. صرف همین تجلیل یک وظیفه است و ما به‌عنوان دستگاهی که اهداف تعلیم و تربیت را در نظام اسلامی تعقیب و پرورش این نسل را به بهترین شکل دنبال می‌کنیم، از هر کسی که در این کار بزرگ ما را یاری می‌کند، باید تشکر و قدرشناسی کنیم.

در آستانه برگزاری جشنواره دهم به دیدار حجت‌الاسلام والمسلمین، دکتر محی‌الدین بهرام‌محمدیان، معاون وزیر، رئیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی و رئیس شورای سیاست‌گذاری سامان‌دهی منابع آموزشی و تربیتی رفتیم و دیدگاه‌های ایشان را درخصوص این جشنواره و موضوع کتاب‌های آموزشی و کمک‌آموزشی جویا شدیم. آنچه در ادامه می‌خوانید مشروح نظرات ایشان است.

■ آقای محمدیان، بعد از گذشت نه دوره برگزاری جشنواره کتاب‌های آموزشی و در آستانه برگزاری جشنواره دهم، حاصل سامان‌دهی به منابع، مواد و رسانه‌های آموزشی و تربیتی را در سال‌های اخیر، خصوصاً با توجه به تأکید سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بر تنوع‌بخشی به منابع و مواد

ناشرینی که با درک این مسئولیت و این امر مهم در مسیر اهداف آموزش و پرورش قدم برمی دارند، شایسته تقدیر و احترام هستند. آن‌ها گرچه امکان انتخاب‌های دیگر و احیاناً پرسودتری را هم داشته‌اند، سرمایه و امکانات خود را در این مسیر به کار گرفته‌اند و با درک نیاز فرزندان این سرزمین، پای در وادی خدمت گذاشته‌اند. این جشنواره، اگر فقط و فقط برای تقدیر از اقدامات شایسته این عزیزان بود، باز هم امر پسندیده و به‌جایی بود.

■ آیا همه هدف و کارکرد این طرح و جشنواره تجلیل و تشکر از مؤلفان و ناشران آموزشی است، یا اهداف دیگری هم دنبال می‌شود؟

□ تجلیل و تقدیر یکی از اهداف مهم ماست؛ نکته مهم دیگر این است که در این عرصه وسیع انتشار اطلاعات و در این بمباران اطلاعاتی، کمک به افراد و گروه‌هایی که به این اطلاعات نیاز دارند و توان و امکان شناسایی اطلاعات درست و سودمند و مناسب را ندارند نیز کاری ارزشمندی و ستوده است که غفلت از آن جایز نیست.

وجود بیش از ۱۲ میلیون دانش‌آموز که به‌جز کتاب درسی نیازهای وسیعی به کتاب‌های آموزشی اعم از کمک‌درسی و غیر آن دارند، واقعیتی است و پاسخ دادن به این نیاز، همتی ملی و همه‌جانبه می‌طلبد. این طیف وسیع جست‌وجوگر و نیازمند به دانش و اطلاعات، به دنبال مجموعه‌های متنوع و در عین حال مستند و مستدل هستند که باید بر مبنای اصول و استانداردهای آموزش و پرورش کشور تولید و عرضه شوند و در قالب کتاب‌های مناسب در دسترس آنان قرار گیرند.

آموزش و پرورش دانش‌آموزان ما نمی‌تواند به کتاب درسی رسمی منحصر باشد. از طرف دیگر، شاید این فرصت برای همه دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها وجود نداشته باشد که خودشان به دنبال منابع دیگر آموزشی و تربیتی برای یادگیری باشند. به همین دلیل، این وظیفه هم برعهده دستگاه تعلیم و تربیت است که با شناسایی و معرفی منابع مناسب و مورد نیاز، به این نیاز اصیل و رو به توسعه پاسخ دهد. خوش‌بختانه این فرصت خوب هم با درایت و آینده‌نگری همکاران ما در یک دهه گذشته ایجاد شده است و ما هم توفیق داریم که این راه را با افتخار ادامه دهیم.

افرادی که کتاب‌های نامناسب تولید می‌کنند، گاهی از عدم توازن وضع موجود بهره می‌برند و به منافع و سود مورد نظر خود، ولو

به قیمت تباه شدن سرمایه‌های کشور می‌رسند. ملاک آن‌ها هم سود و درآمد بیشتر است و هیچ قید و بندی هم در این کار برای خود قائل نیستند. دقیقاً در چنین نقطه‌ای است که آسیب‌ها آغاز می‌شوند. اشکالات زمانی رخ می‌دهند که استانداردها نادیده گرفته می‌شوند؛ به کیفیت کار توجهی نمی‌شود و سهولت کار بر سلامت آن غلبه می‌کند. در چنین وضعیتی باید گروه، سازمان یا یک تشکل خاص بر کارها نظارت داشته باشد تا هر کس هر کاری را که دلش می‌خواهد و منافعی اقتضا می‌کند، بدون در نظر گرفتن سلامت جامعه، انجام ندهد. این امر حکم عقلاست؛ چون متأسفانه هر جا

منافعی جمع شده باشد، مفاسدی هم امکان بروز پیدا می‌کنند. برای مثال، مواد غذایی، به دلیل اهمیتی که در بهداشت و سلامت جامعه دارند، همواره باید تحت نظارت‌های دقیق و مستمری باشند. در بحث کتاب‌های آموزشی ما با روح، جان و سلامت آینده فرزندان این آب و خاک سروکار داریم و حساسیت و اهمیت موضوع، اگر بیشتر از موضوعات جسمانی نباشد، کمتر نیست.

البته انسان‌های خدومی که درد و دغدغه فرهنگ و دانش دارند، حسابشان جداست. آن‌ها سودشان را در ارتقا و توسعه فرهنگ می‌دانند و اثرات وجودی‌شان هم در جامعه پیداست.

■ مصوبه اجرایی ۸۲۸ شورای عالی آموزش و پرورش تا چه حد نقش آموزش و پرورش را از نقش تشویق و ترغیبی به نقش نظارتی و هدایتی سوق داده است؟

□ همان‌طور که در ابتدای عرایض اشاره کردم، سال‌های قبل ما در واقع بیشتر در همان نگاه ایجابی ورود داشتیم. اما بعد از مصوبه اجرایی شورای آموزش و پرورش و ابلاغ آن توسط ریاست محترم جمهوری تحت عنوان مصوبه ۸۲۸، ملزم هستیم ضمن قدردانی و قدرشناسی و معرفی آثار مثبت، نسبت به نقش نظارتی خودمان هم حساسیت و دقت بیشتری داشته باشیم و در اجرا نیز سرعت و دقت بیشتری به این موضوع ببخشیم و به کسانی که استانداردها را رعایت نمی‌کنند، تذکر بدهیم تا بیشتر مراعات کنند. البته این کار در دو بخش باید اتفاق بیفتد. یک بخش، همان وجدان کاری افرادی است که در این بازار کار و تولید می‌کنند. در این بخش باید حساسیت‌ها و دقت بیشتر آنان در رعایت استانداردها برانگیخته شود تا در کار خود دقت بیشتری داشته باشند. بخش دوم این است که در

کتاب‌های آموزشی با روح و جان و سلامت آینده فرزندان این آب و خاک سروکار دارند. حساسیت و اهمیت آن اگر بیشتر از موضوعات جسمانی نباشد، کمتر نیست

این موضوع است: کشاندن دانش آموز به موضع انفعال و یادگیری حافظه‌محور، تسلط بر تست‌زنی و فاصله گرفتن از تعقل، اندیشیدن و یادگیری عمیق و ماندگار.

تلاش ما این است که بتوانیم کار سامان‌دهی را به کمک ناشران متعهد و آگاهی که الان هم با ما همکاری می‌کنند و تعدادشان هم کم نیست، به سرانجام و مقصدی درخور توجه و اعتنا برسانیم. البته گریختن از جاذبه حافظه‌محوری کار بسیار سختی است، اما اگر ذهن دانش‌آموزان ما از این موضوع رها نشود، اتفاقات خوبی را که در سند تحول بنیادین و برنامه درسی ملی به دنبال آن هستیم، تحقق پیدا خواهد کرد.

مشکل بعدی در این زمینه تبلیغ منابع نامطلوب از سوی رسانه‌های جمعی و به خصوص رادیو و تلویزیون است. طبیعی است که باید صدا و سیما با نظر نهادهای ناظر و از جمله آموزش و پرورش به معرفی و تبلیغ منابع آموزشی و تربیتی بپردازد که درخصوص این امر هم هماهنگی‌های بیشتری در شواری سیاست‌گذاری منابع، مواد و رسانه‌های آموزشی که همکاران ما از صدا و سیما عضو آن هستند، صورت گرفته است که امیدواریم شاهد نتایج خوب و مثبت این همکاری‌ها در آینده‌ای نزدیک باشیم.

■ رویکرد جدید جشنواره دهم چه تأثیری در جلب مشارکت بیشتر مؤلفان و ناشران آموزشی خواهد داشت؟

□ با اهتمام ویژه‌ای که امسال از سوی همکاران ما صورت گرفته است، برگزاری جشنواره کتاب‌های آموزشی از هر سه سال برای یک دوره تحصیلی، به برگزاری سالانه و معرفی کتاب‌های مناسب همه دوره‌ها و از جمله آموزش و پرورش استثنایی تغییر پیدا می‌کند. با این اقدام شایسته، ما کتاب‌های تولید شده را نو به نو به مخاطبان خود معرفی خواهیم کرد و ناشران همکار در این موضوع هم نگران تولیدات خود نخواهند بود. ضمناً دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها هم فرصت پیدا می‌کنند که از منابع جدیدتر، متنوع‌تر و بیشتری در هر سال تحصیلی استفاده کنند.

■ یکی از اقدامات پسندیده‌ای که مورد اقبال ناشران آموزشی هم قرار گرفته است، انتشار کتاب‌نامه‌های رشد و درج عنوان کتاب‌های برگزیده در پایان کتاب‌های درسی

بستر آموزش و پرورش آگاه‌سازی عمومی اتفاق بیفتد تا در انتخاب، گزینش و خرید این‌گونه منابع، دقت و حساسیت بیشتری داشته باشند. هر کتابی را نخرند، به هر کتابی اجازه ورود به مدرسه و کیف فرزندان را ندهند و ذهن و اندیشه فرزندان خود را در اختیار منابع غیر استاندارد و احیاناً مخرب نگذارند.

ما و شما وقتی قرار است لباس، کفش یا هر چیز دیگری برای خودمان بخریم، به دنبال کالاهای استاندارد و شناخته شده و یا به اصطلاح برندهای معروفی می‌رویم که از کارآمدی و کیفیت آن‌ها مطمئن باشیم. از چند نفر دیگر که در این زمینه صاحب صلاحیت و تجربه هستند، سؤال می‌کنیم و بدون آگاهی و تنها تحت تأثیر تبلیغات انجام شده دست به خرید نمی‌زنیم. کدام انسان منصف و عاقلی است که از کسالت‌های روحی و دردهای مرگبار ناشی از بی‌توجهی در انتخاب غذای مسموم برای روح و جان خود و فرزندان با اطلاع باشد و قدمی برای اصلاح آن بردارد؟

ما بنا به نقش ذاتی خود، باید به مردم و جامعه تذکر بدهیم و آن‌ها را آگاه کنیم؛ گرچه گاهی صرف تذکرات کافی نیست و درصد افزون‌خواه کمی هستند که منافع خودشان را بر مصلحت جامعه ارجح می‌دانند و حتی با دورزدن قوانین و مقررات راه را برای مطامع خود و اهداف نامشروعشان می‌گشایند؛ این گروه طبعاً به اقدامات قاطع‌تر و شدیدتری نیاز دارند.

■ با ابلاغ مصوبه ۸۲۸ چه اتفاق جدیدی رخ داد که می‌تواند به آموزش و پرورش در زمینه سامان‌دهی بهتر مواد، رسانه‌ها و مواد آموزشی و تربیتی کمک کند؟

□ نکته بااهمیت این است که تمامی نهادها و سازمان‌های مرتبط در درون و بیرون آموزش و پرورش بر اجرای بهینه و مؤثر این مصوبه الزام دارند. حتماً چنین زمینه‌ای ما را در اجرای بهتر، دقیق‌تر و مؤثرتر این امر یاری خواهد کرد. آنچه ما امروز در برنامه‌های آموزشی و کتاب‌های درسی دنبال می‌کنیم، نوعی آموزش تعاملی و دوسویه است که بین معلم و دانش‌آموز جریان پیدا می‌کند. اما آنچه که متأسفانه برخی افراد و ناشران دنبال می‌کنند، دقیقاً عکس

یکی دیگر از اقدامات مؤثری که امسال با تأکیدی بیشتر در برنامه کار ما قرار گرفته است، اختصاص چهار صفحه در پایان کتاب‌های درسی جدیدالتألیف به معرفی کتاب‌های برگزیده و مناسب کمک‌آموزشی و کمک‌درسی است

است. در خصوص بسط و توسعه این اقدامات و عملی شدن مؤثر آن چه اقداماتی صورت گرفته است؟

□ علاوه بر انتشار کتاب‌نامه‌های رشد، راه‌اندازی وبگاه «سامان کتاب» از اقدامات خوبی است که جای تشکر دارد. در زمانه‌ای که با محدودیت‌هایی در زمینه کاغذ و چاپ مواجه هستیم و از سوی دیگر، دنیای دیجیتال و مجازی این فرصت را فراهم آورده است که مخاطبان ما بتوانند در اقصا نقاط عالم و حتی در خارج از ایران به این منابع دسترسی پیدا کنند، وجود سایت و مرجعی که بتواند این دستاوردها را به‌روز و در لحظه در اختیار دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها قرار دهد، فرصت بسیار ارزشمندی است. امیدواریم، با فرهنگ‌سازی در این خصوص بتوانیم شاهد ثمرات بیش از پیش آن باشیم.

کار دیگری که باید به پاس خدمات شایسته ناشران و مؤلفان خوب انجام داد، ارتقای کیفیت و توجه و دقت بیشتر به فرایند انتخاب و معرفی آثار شایسته و افراد مؤثر و موفق در این حوزه است. همین که نگاهی علمی و حرفه‌ای به این موضوع داشته‌اید و ترکیب هیئت‌های داوری شما برای حوزه‌های گوناگون کتاب‌های آموزشی ترکیبی منسجم، متنوع و همه‌جانبه بوده است، نشان از احترام گذاشتن به خدمات و زحمات ناشران و مؤلفان این حوزه

دارد که باید قدر دانسته شود. ناشران مسئول و متعهد ما شایسته خدمات و توجهات بیشتری هستند که امیدواریم بتوانیم به توقعات و خواسته‌های بجا و منطقی آن‌ها پاسخ‌های شایسته‌تری بدهیم. نکته بعدی که توجه به آن اهمیت زیادی دارد، ارتقای اعتماد ناشران آموزشی است. آن‌ها باید مطمئن باشند که آموزش و پرورش با ایجاد راهکارهای لازم از تولیدات استاندارد و کتاب‌های مفید و مناسب حمایت خواهد کرد و اگر با این برنامه همراه شوند، سود و عایدی بیشتری خواهند داشت.

وضعیت باید به گونه‌ای باشد که در وهله اول، ناشران آموزشی خود مدافع و طرفدار برگزاری این جشنواره باشند و از افراد و مؤسسات به‌اصطلاح کتاب‌ساز و تولیدکننده آثار نامناسب اعلام براءت و دوری کنند. مطلوب آن است که صنف ناشران آموزشی،

ناشرانی را که کتاب‌های دور از قاعده و استاندارد تولید می‌کنند، طرد کنند و به آن‌ها تذکر دهند و آموزش و پرورش وظیفه حمایتی و راهنمایی خود را انجام دهد. من مطمئنم که اگر کیفیت آثار بالا برود و ما هم بتوانیم حمایت‌های لازم را انجام دهیم، این اتفاق خوب خواهد افتاد.

یکی دیگر از اقدامات مؤثری که امسال با تأکیدی بیشتر در برنامه کار ما قرار گرفته است، اختصاص چهار صفحه در پایان کتاب‌های درسی جدیدالتألیف به معرفی کتاب‌های برگزیده و مناسب آموزشی و کمک درسی است تا همه دانش‌آموزان، معلمان و خانواده‌ها با کتاب‌های

برگزیده و مناسب آشنا شوند و از این طریق این کتاب‌ها به درون مدارس و کیف بچه‌ها راه یابند.

■ در دسترسی مخاطبان به کتاب‌های برگزیده و مناسب، به‌خصوص در شهرستان‌های دورافتاده، مشکلاتی وجود دارد.

آیا فکری هم برای رفع این معضل شده است؟

□ بله. در این ارتباط یک اقدام مؤثر را در دستور کار قرار داده‌ایم و از «انتشارات مدرسه» و نمایندگان آن در استان‌ها و شهرستان‌ها خواسته‌ایم که به سفارش معلمان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها،

ناشرینی که با درک این مسئولیت در مسیر اهداف آموزش و پرورش قدم برمی‌دارند، شایسته تقدیر و احترام هستند. آن‌ها گرچه امکان انتخاب‌های دیگر و احیاناً پرسودتری را هم داشته‌اند، سرمایه و امکانات خود را در این مسیر به کار گرفته‌اند و با درک نیاز فرزندان این سرزمین، پای در وادی خدمت گذاشته‌اند

افرادی که کتاب‌های نامناسب تولید می‌کنند، گاهی از عدم توازن وضع موجود بهره می‌برند و به منافع و سود مورد نظر خود، ولو به قیمت تباه شدن سرمایه‌های کشور می‌رسند. ملاک آن‌ها هم سود و درآمد بیشتر است و هیچ قید و بندی هم در این کار برای خود قائل نیستند

کتاب‌های مناسب دیگر ناشران آموزشی را که در کتابنامه‌های رشد و پایان کتاب‌های درسی معرفی شده‌اند، تهیه کنند و در اختیار آنان قرار دهند. البته باید راهکار همه‌جانبه‌ای اندیشیده شود که همه طرف‌های موضوع از سود و بهره‌منطقه و منصفانه برخوردار شوند تا این راهکار ماندگار باشد.

در مورد کتاب‌نامه‌های رشد هم من معتقدم که مدارس ما باید به این منابع مرجع مجهز شوند و این منابع به‌عنوان کتاب‌های راهنما در دسترس همه مدارس قرار گیرد. البته در عین حال که در حد توان نسخه‌های کاغذی را تولید و توزیع می‌کنیم، باید از طریق تهیه و در اختیار گذاشتن نسخه‌های الکترونیکی و دیجیتال نیز زمینه دسترسی همگانی به این کتاب‌نامه‌ها را که در واقع فهرست کتاب‌های مناسب آموزشی در دوره‌های گوناگون تحصیلی هستند، فراهم آوریم.

■ **زمان زیادی از فعال شدن شورای سیاست‌گذاری سامان‌دهی منابع آموزشی نمی‌گذرد. آیا این شورا کارهای خود را آغاز کرده است؟**

□ بله. از همان ابتدای ابلاغ دستور آغاز به کار این شورا، سریعاً شورا شکل گرفت و خوش‌بختانه فعالیت‌های خوب و مؤثری هم داشته است که باید از همه اعضای توانمند و دلسوز آن تشکر کنیم. اگر زمانی انتقاد و یا گلایه‌ای هم از نهاد و یا سازمانی مطرح می‌شود، به معنی آن نیست که دوستان همراهی و همکاری نمی‌کنند. بالاخره این طرح نهال نوپایی است و به توجه و مساعدت بیشتری نیاز دارد. همه دوستان عضو در شورای سیاست‌گذاری با انگیزه و هدف خدمت وارد کار شده‌اند و این امید و اطمینان وجود دارد که بتوانیم در فرصت‌های پیش‌رو اقدامات بهتر و سازنده‌تری را به کمک هم به انجام برسانیم.

■ **یکی از اقداماتی که در موفقیت طرح‌ها تأثیر می‌گذارد، هماهنگی واحدهای ذی‌ربط در داخل مجموعه است؛ چه برنامه‌ای برای اموری مانند نمایشگاه‌های کتاب در بهره‌گیری**

از کتاب‌های آموزشی مناسب و برگزیده دارید؟

□ به نکته خوبی اشاره کردید. اخیراً آقای دکتر فانی، وزیر محترم آموزش و پرورش، در خصوص نمایشگاه‌ها و خصوصاً نمایشگاه‌هایی که در مدارس یا برای مدارس برگزار می‌شوند، تأکید داشتند که حتماً از آثار مناسب در کتاب‌نامه رشد یا کتاب‌های برگزیده در جشنواره استفاده شود.

در خصوص نمایشگاه‌های فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و نمایشگاه «یاد یار مهربان» هم که توسط شهرداری تهران انجام می‌شود، باید از هر دو نهاد تشکر کنیم و از بابت کوشش‌های داوطلبانه آن‌ها در خصوص تجهیز کتابخانه‌های مدارس و مراکز آموزشی، سپاس‌گزار باشیم. بر اساس مکاتبات صورت گرفته، قرار است از سال آینده کتاب‌های معرفی شده در کتاب‌نامه‌های رشد و کتاب‌های برگزیده در جشنواره کتاب‌های آموزشی، بیش از پیش و به‌عنوان اولویت اول در دستور کار نمایشگاه‌های مذکور قرار گیرد و همکاران ما در هر دو نهاد اعلام آمادگی کرده‌اند. البته ما باید کاری کنیم که فرایند بررسی و اعلام نظر درباره کتاب‌های ارسالی ناشران و مؤلفان کوتاه باشد و نتیجه به‌سرعت مشخص شود.

■ **با توجه به ده دوره برگزاری جشنواره کتاب‌های آموزشی، این جشنواره‌ها تا چه حد در الگوسازی و معرفی کتاب‌های مناسب آموزشی نقش داشته‌اند؟**

□ ارائه معیارهای استاندارد تولید کتاب‌های آموزشی یا کتاب‌های نمونه‌ای که در انتشارات مدرسه تولید می‌شوند، همگی نوعی ارائه الگو برای تولید کتاب‌های آموزشی هستند. ما سال‌هاست که این اقدامات را آغاز کرده‌ایم. طی ده، دوازده سال اخیر، کتاب‌های مناسب در کتاب‌نامه‌های رشد و کتاب‌های برگزیده در جشنواره کتاب‌های آموزشی نیز به این الگوها افزوده شده‌اند. پس ما الگوها و سرمشق‌هایی را در اختیار جامعه ناشران آموزشی و مؤلفان این‌گونه کتاب‌ها قرار داده‌ایم که می‌تواند راه را برای تولید بهینه و گسترده این کتاب‌ها باز کند. جشنواره دهم در ادامه همین تدبیرها و راهکارهاست که می‌تواند زمینه را برای اجرای آیین‌نامه ۸۲۸ بیش از پیش فراهم کند. به‌علاوه، از آنجا که برای اولین بار به ارائه معرفی آثار در همه دوره‌های تحصیلی خواهد پرداخت، گامی جدید و راهگشا در این خصوص خواهد بود.